

Úvodní informace

- Z0047 Geografie průmyslu a zemědělství
 - přednášející: doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc. (zemědělství)
RNDr. Ondřej Šerý, Ph.D. (průmysl)
 - cvičící: Mgr. Jan Kučera (průmysl)
Mgr. Martin Tomáš (zemědělství)
- přednášky: Út, Z4, 13:00 až 14:50 (zemědělství)
Čt, Z4, 14:00 až 15:50 (průmysl)
- cvičení: St, Z4, 12:00 až 13:50
první polovina semestru průmysl, pak zemědělství
- zakončení předmětu: zkouška
 - cvičení, písemný test, ústní zkouška

Vznik a vývoj vědní disciplíny geografie průmyslu

24. září 2015

Vznik geografie průmyslu

- geografie průmyslu = geografie výroby
 - v počátcích nauka o průmyslových krajinách,
 - vztahy mezi průmyslovou krajinou a ostatními složkami krajiny,
 - studium zákonitostí a vývoje rozmístění průmyslu.
- 18. a 19. století – práce popisného charakteru
 - důraz na historický vývoj charakteristických rysů,
 - fyzickogeografické předpoklady (dostupnost nerostných surovin a zdrojů energií),
 - neexistoval žádný teoretický rámec oboru.
- přelom 19. a 20. století – vznik geografie průmyslu jako vědní disciplíny
 - středověk: první práce popisující činnost různých řemeslných dílen a manufaktur,
 - vývoj podmíněn vlastním rozvojem průmyslu,
 - spíše historické práce: charakteristiky rozmístění a těžby surovin, první průmyslové závody,
 - už dříve vznikla geografie obyvatelstva a sídel, geografie zemědělství, dopravy atd.

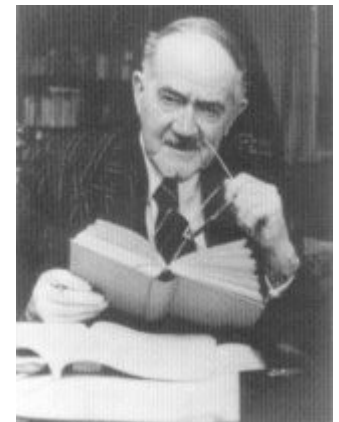
Lokalizační teorie

- konec 19. století, neoklasické přístupy
 - hledání obecného modelu optimálního umístění jedné nebo více firem v prostoru
 - von Thünenova lokalizační teorie (1826), řešila zemědělství.
- Wilhelm Launhardt (1882)
 - abstraktní model řešení lokalizace průmyslového podniku = lokalizační trojúhelník,
 - faktor dopravních nákladů,
 - trojúhelník = dva vrcholy jako místa těžby surovin + třetí vrchol místo spotřeby,
 - optimální umístění podniku v těžišti trojúhelníku.

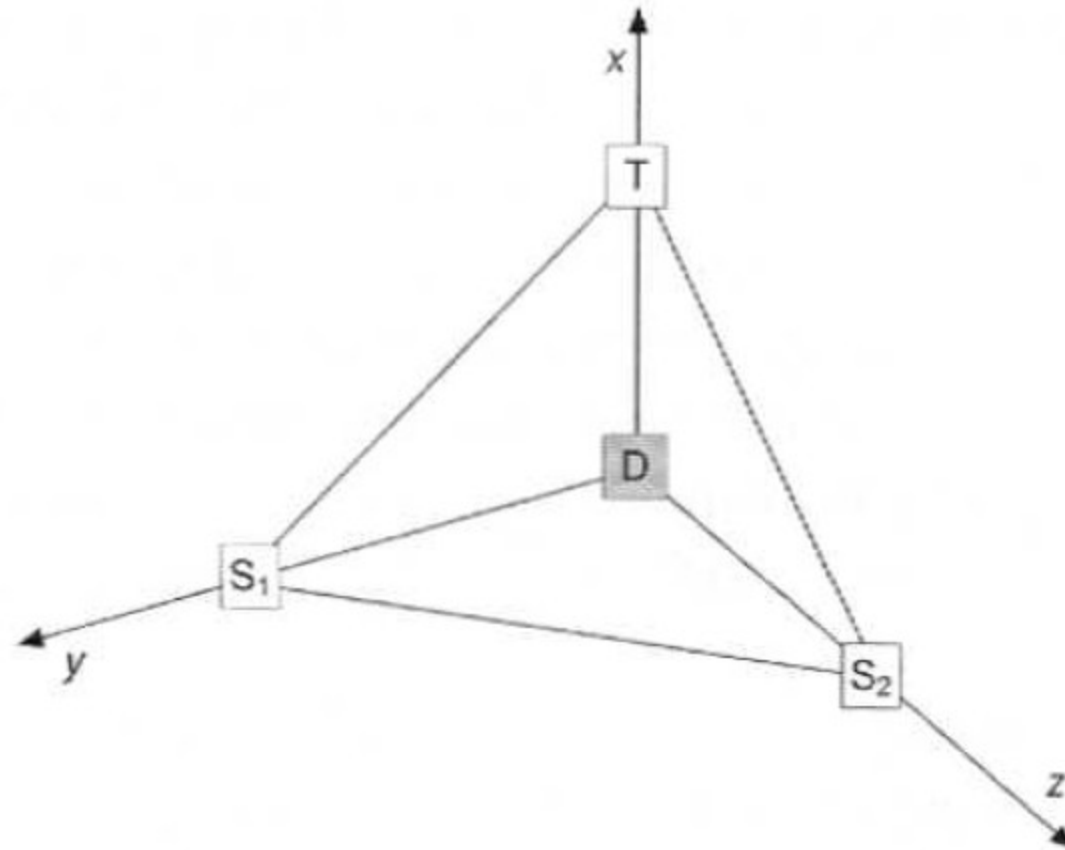

Lokalizační teorie

- Alfred Weber (1909)
 - minimalizace nákladů, rovněž důraz na přepravní náklady,
 - doplnil náklady na pracovní sílu a aglomerační výhody,
 - rozlišení různých druhů přepravovaných materiálů; materiálový index = množství vstupních surovin připadajících na 1 tunu výrobku
 - lokalizační faktory všeobecné (všechna odvětví) a speciální (jen pro určitá odvětví)
 - všeobecné faktory: regionální = vztah mezi ek. subjektem a geogr. prostředím,
aglomerační = vzájemné působení ek. subjektů
 - věcné hledisko: přírodně-technické faktory
společensko-kulturní faktory
 - místo s nejmenšími náklady = optimální místo, nebere v úvahu poptávku ani konkurenci

OBR. 5.1 WEBERŮV LOKALIZAČNÍ TROJÚHELNÍK

D = místo lokalizace provozu

T = místo trhu (spotřeby)

S₁, S₂ = místa zdrojů surovin

Lokalizační teorie

- August Lösch (1940)
 - hlavní faktor firem: maximalizace zisku,
 - rozpracoval Christallerovu teorii centrálních míst, aplikoval ji na rozmístění průmyslu,
 - vzájemná interakce firmy a okolního prostředí,
 - podnik působí zpětně na okolní prostředí (okolní podniky),
 - „ekonomická krajina“
- Walter Isard (1956)
 - faktor dopravních nákladů a lokalizační trojúhelník,
 - dopravní vstup = pohyb jednotky hmotnosti na jednotku vzdálenosti,
 - využití rozvíjející se počítačové techniky a uplatnění matematicko-ekonomických modelů.
- E. M. Hoover (40. léta)
 - dopravní náklady,
 - náklady terminálu = skladování a manipulace v dopravních terminálech, konstantní,
 - tranzitní náklady = mění se s ohledem na délku cesty

Teorie růstových pólů

- François Perroux (1961)
 - teorie pólů růstu = teorie polarizovaného rozvoje,
 - hnací odvětví = rychle se rozvíjející odvětví; dominují velké, neustále se rozvíjející inovující firmy, vysílají silné rozvojové impulzy do svého okolí
 - hnaná odvětví,
 - póly růstu = jednotky, které rozsahem produkce převyšují výrobu ostatních firem v okolí; předurčené sehrávat vedoucí roli v ekonomice regionu
- J. Boudeville (60. léta)
 - teorie růstových center a růstových os
 - růstové centrum = pól růstu = soubor dynamických a vzájemně intenzivně propojených odvětví, soustředěno kolem odvětví hnacího

Behaviorální přístup

- 60. léta 20. století, po vlně kvantitativní revoluce
 - při lokalizaci hraje významnou roli subjektivní rozhodování řídicích pracovníků
- H. A. Simon
 - „optimizer“ (homo economicus) = optimálně ekonomicky se chovající člověk,
 - „satisficer“ = ekvivalent v reálném světě.
 - řídicí pracovníci mají rozhodovací pravomoci a měli by se chovat optimálně, ale chovají se subjektivně (subjektivně uspokojivě) = omezená racionalita.
- A. R. Pred
 - informace jako základní lokalizační faktor

Behaviorální přístup

- D. N. Smith (1981)
 - teorie ziskových rozpětí
 - hlavní faktory: zisk firmy, dopravní a další výrobní náklady
 - oblast, kde firma dosahuje zisku, ohraničena hranicemi rentability
 - firma nevybere optimální umístění (maximalizace zisku, minimalizace nákladů), musí být ale umístěna mezi okraji rentability

Antropogeografická (krajinná) škola

- 50. léta 20. století
 - zohlednění neekonomických požadavků, člověk jako bytost s nejen ekonomickým chováním
 - končí léta obecné akceptace rozvoje průmyslu a masivní industrializace; průmysl má i negativní dopady na krajinu, znečišťuje životní prostředí
 - průmyslová krajina jako důsledek vzájemného vztahu a působení člověka na přírodu a přírody na člověka
 - odklon od geografického determinismu

Teorie územně-výrobního komplexu

- N. N. Kolosovsky (1958)
 - ekonomický útvar navzájem podmíněných průmyslových závodů v jednom středisku nebo regionu,
 - princip technologické návaznosti výrob (např.: černé uhlí – černá metalurgie nebo ropa – petrochemie),
 - surovinové zdroje a dopravní náklady,
 - plánování lokalizace na národní a regionální úrovni.

- průmyslové komplexy i v západní Evropě a Severní Americe,
- prostředek optimálního rozmístění výrobních sil a dalšího ekonomického rozvoje.

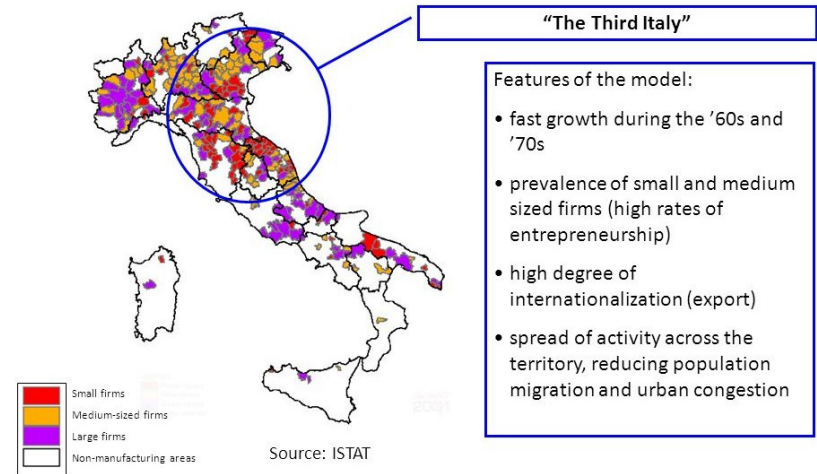
Koncentrace firem

- Alfred Marshall (přelom 19. a 20. století)
 - setrvačnost v lokalitě (průmysl na vybraném místě dlouho zůstane),
 - koncentrační tendence.
- G. Becattini (1978, 1986)
 - koncept průmyslových okrsků,
 - územní koncentrace firem zejména malé a střední velikosti, vyrábí zboží či poskytují služby funkčně spojené s hlavní výrobní aktivitou
- M. A. Porter a Michael Enright (90. léta 20. století)
 - teorie clusteru (klastru),
 - klastr = sektorová a geografická koncentrace podniků vyrábějících a prodávajících sortiment souvisejících nebo se doplňujících produktů,
 - stejné problémy, stejné příležitosti
- A. Markusen (1996)
 - „teorie lepkavých míst“ (sticky place),
 - průmyslové okrsky jako atraktivní místa pro nové i stávající firmy

Koncentrace firem

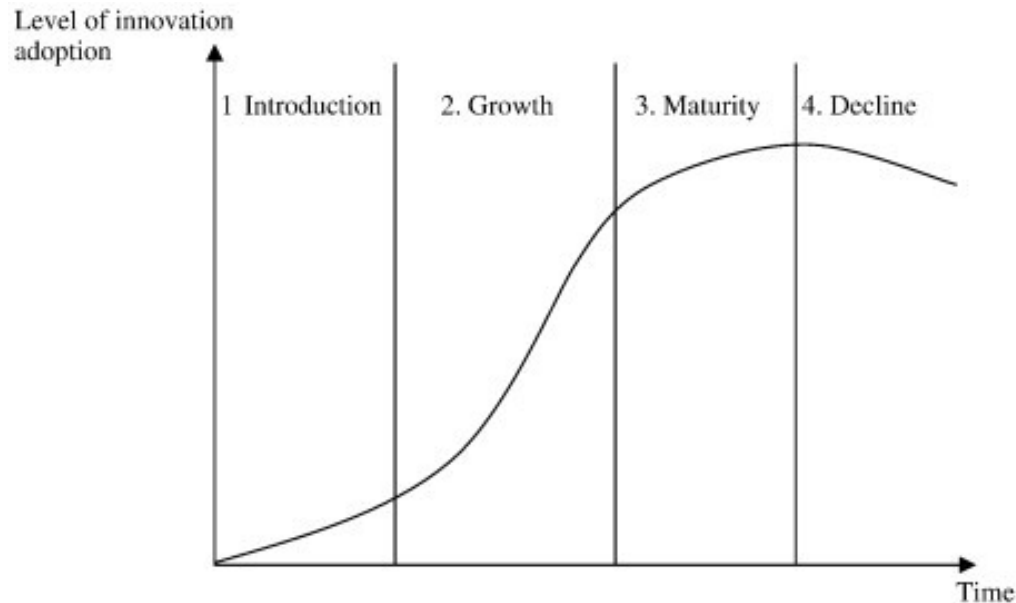
- „třetí Itálie“
 - italští ekonomové Bagnasco, Becattini a Brusco,
 - způsob organizace (struktury) výroby, fungování trhu práce, aktivity místních institucí v regionech severní Itálie (Toskánsko, Emilia-Romagna, Veneto),
 - nepatří mezi tradiční průmyslové oblasti, po válce etapa rychlého hospodářského růstu
 - průmyslová produkce specializovaných malých a středních podniků,
 - pospolitost místních komunit, pocit sounáležitosti s místní kulturou a tradiční hodnoty místních obyvatel

- úspěšné výrobní okrsky
 - Bádensko-Württembersko,
 - okolí francouzského Lyonu,
 - kalifornský Hollywood,
 - Silicon Valley,
 - soustředění inovačních firem podél silnice číslo 128 kolem Bostonu.

Teorie výrobních (produkčních) cyklů

- Raymond Vernon (1966)
 - jednotlivé regiony různě disponovány pro výrobu určitého produktu v závislosti na jeho životním cyklu (zralosti)
 - nový výrobek, zralý výrobek, standardní výrobek
 - z nejvyspělejších zemí na periferii
 - role vědy, výzkumu, marketingu vs. rutinní pracovní síly

Source: Vernon (1966)

Teorie prostorových děleb práce

- = Spatial Divisions of Labour
 - Doreen Massey (1984, rev. 1995)
 - prostor je třeba chápat v pojmech relací/vztahů spojených s určitou mocí (podřízenost/nadřízenost)
 - dělba práce mezi regiony v rámci jednoho odvětví
 - prostorové rozmístění jednotlivých částí výroby MNCs
 - katedrála v poušti (cathedrals in the desert) = izolovanost poboček bez vazeb na místní ekonomiku, technologicky vyspělejší oproti okolí
 - deskilling = omezování tvůrčí činnosti

Globální produkční sítě

- = Global Production Networks (GPN)
 - vztahy mezi firmami, dodavatelé x odběratelé
 - pozice konkrétní firmy ve struktuře
 - silová asymetrie, MNCs si určují své dodavatele
 - globální dodavatelé, dodavatelé I. a II. úrovně, lokální dodavatelé III. úrovně
 - pozici je možné změnit
 - Pavlínek a Ženka (2011), up-grading v průmyslových firmách

Koncept zakořenění

- zakořenění (embeddedness)
 - sociologické práce Marka Granovettera a Harissona Whita
 - jednotlivec, firma či jiná instance zapojeni do sítí
 - kvantitativní (počet kontaktů) a kvalitativní hledisko
 - zakořeněné = udržitelné, dlouhodobé
 - nezakořeněné = disembeddedness
 - příklad zahraničních investic

Česká geografie průmyslu

- má kratší tradici než ve světě
 - ekonomická geografie v minulosti poměrně málo zastoupena na vysokoškolských pracovištích,
 - dlouho nebyla samostatnou vědní disciplínou,
 - K. Ivanička (1958): „Predmet, metódy a vývinové smery geografie priemyslu“,
 - vliv společenských změn v Československu po druhé světové válce,
 - vliv sovětských přístupů (rajónování, územně-výrobní komplexy),
 - vztah československé a polské geografie.
- 60. léta – vypracování nového národního atlasu ČSSR
 - 58 map s průmyslovou tematikou,
 - periodika a sborníky s tematikou geografie průmyslu,
 - M. Blažek, M. Střída, J. Mareš
- Katedra geografie Pedagogické fakulty v Plzni – středisko geografie průmyslu
 - L. Mištera (1963): Geografie závodů,
 - 1967: Ekonomicko-geografické vztahy v Západočeských geografických závodech.

Česká geografie průmyslu

- geografie průmyslu na dalších VŠ, tvorba učebních textů a skript
 - Univerzita Karlova v Praze: J. Brinke (1967): Úvod do geografie průmyslu,
 - VŠE v Praze: M. Blažek, L. Skokan
- 70. léta 20. století
 - regionalizace průmyslu: průmyslový region = území tvořené jádrem (jedna nebo několik obcí s průmyslem) a širším zázemím jádra, spojeným s ním dojížděnou pracovníky do průmyslu,
 - dojížděná zaměstnanců do průmyslových závodů,
 - metodika studia vlivu průmyslu na životní prostředí,
 - potenciál průmyslové výroby pro regionální rozvoj.
- po roce 1989
 - analýza probíhajícího transformačního procesu ekonomiky,
 - Univerzita Karlova v Praze: L. Krajíček (surovinová základna), L. Kopačka (strukturální změny), D. Uhlíř (internacionalizace a restrukturalizace)

Česká geografie průmyslu

- 2. polovina 90. let – transformace českého průmyslu
 - Masarykova univerzita: změny v územní a odvětvové struktuře, dopady privatizace
 - přímé zahraniční investice
 - změny v průmyslu a jejich vliv na rozvoj měst a regionů
 - V. Toušek, M. Viturka, J. Kunc, P. Tonev, M. Vančura
- přímé zahraniční investice, automobilový průmysl
 - kritický pohled na PZI,
 - autoprámysl jako základní stavební kámen české a středoevropské ekonomiky,
 - P. Pavlínek, J. Ženka
- současní geografové průmyslu (či částečně se zabývající)
 - Univerzita Karlova v Praze: P. Pavlínek, J. Blažek, L. Kopačka
 - Masarykova univerzita, Brno: V. Toušek, M. Viturka, J. Kunc, P. Tonev
 - Ostravská univerzita v Ostravě: J. Ženka, P. Rumpel
 - Univerzita Palackého v Olomouci: Z. Szczyrba
 - Jihočeská univerzita v ČB: M. Vančura, D. Popjaková
 - Západočeská univerzita v Plzni: J. Dokoupil, M. Rousová
 - Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem: J. Koutský, R. Wokoun

Klasifikace

24. září 2015

Odvětвовá struktura

Sekundér	Průmysl	Těžba nerostných surovin	
		Zpracovatelský průmysl	potravinářský
			textilní, oděvní a kožedělný
			dřevozpracující
			papírenský a polygrafický
			chemický
			sklářský a stavebních hmot
			hutnický a kovo zpracující
			strojírenský
			elektrotechnický
ostatní zpracovatelský			
Výroba a rozvod energií (elektriny, vody, tepla, klimat. vzduchu)			
Stavebnictví			

Klasifikace

- JKONH = jednotná klasifikace odvětví národního hospodářství, do 1993
- OKEČ = Odvětvová klasifikace ekonomických činností, 1994 až 2007
- CZ-NACE = Klasifikace ekonomických činností, od 2008

10		Výroba potravinářských výrobků
	10.1	Zpracování a konzervování masa a výroba masných výrobků
	10.11	Zpracování a konzervování masa, kromě drůbežního
	10.12	Zpracování a konzervování drůbežního masa
	10.13	Výroba masných výrobků a výrobků z drůbežního masa
	10.2	Zpracování a konzervování ryb, koryšů a měkkýšů
	10.20	Zpracování a konzervování ryb, koryšů a měkkýšů
	10.3	Zpracování a konzervování ovoce a zeleniny
	10.31	Zpracování a konzervování brambor
	10.32	Výroba ovocných a zeleninových šťáv
	10.39	Ostatní zpracování a konzervování ovoce a zeleniny
	10.4	Výroba rostlinných a živočišných olejů a tuků
	10.41	Výroba olejů a tuků
	10.42	Výroba margarínu a podobných jedlých tuků
	10.5	Výroba mléčných výrobků
	10.51	Zpracování mléka, výroba mléčných výrobků a sýrů
	10.52	Výroba zmrzliny
	10.6	Výroba mlýnských a škrobářenských výrobků
	10.61	Výroba mlýnských výrobků
	10.62	Výroba škrobářenských výrobků

SEKCE B - TĚŽBA A DOBÝVÁNÍ

- 05 Těžba a úprava černého a hnědého uhlí
- 06 Těžba ropy a zemního plynu
- 07 Těžba a úprava rud
- 08 Ostatní těžba a dobývání
- 09 Podpůrné činnosti při těžbě

SEKCE C - ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL

- 10 Výroba potravinářských výrobků
- 11 Výroba nápojů
- 12 Výroba tabákových výrobků
- 13 Výroba textilií
- 14 Výroba oděvů
- 15 Výroba usní a souvisejících výrobků
- 16 Zpracování dřeva, výroba dřevěných, korkových, proutěných a slaměných výrobků, kromě nábytku
- 17 Výroba papíru a výrobků z papíru
- 18 Tisk a rozmnožování nahraných nosičů
- 19 Výroba koksu a rafinovaných ropných produktů
- 20 Výroba chemických látek a chemických přípravků
- 21 Výroba základních farmaceutických výrobků a farmaceutických přípravků
- 22 Výroba pryžových a plastových výrobků
- 23 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků
- 24 Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství
- 25 Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení
- 26 Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení
- 27 Výroba elektrických zařízení
- 28 Výroba strojů a zařízení j. n.
- 29 Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů
- 30 Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení
- 31 Výroba nábytku
- 32 Ostatní zpracovatelský průmysl
- 33 Opravy a instalace strojů a zařízení

	SEKCE D – VÝROBA A ROZVOD ELEKTŘINY, PLYNU, TEPLA A KLIMATIZOVANÉHO VZDUCHU
35	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu
	SEKCE E – ZÁSOBOVÁNÍ VODOU; ČINNOSTI SOUVISEJÍCÍ S ODPADNÍMI VODAMI, ODPADY A SANACEMI
36	Shromažďování, úprava a rozvod vody
37	Činnosti související s odpadními vodami
38	Shromažďování, sběr a odstraňování odpadů, úprava odpadů k dalšímu využití
39	Sanace a jiné činnosti související s odpady